

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК КІНЦЕВА МЕТА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БАНКАХ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні напрями реструктуризації як інструменту досягнення фінансово стійкого стану банків України, наведено класифікаційні ознаки фінансової стійкості та визначено її основоположні критерії, виокремлено механізм вироблення реструктуризаційних заходів, основою якого є проведення комплексного аналізу основоположних напрямків діяльності банку та відповідності діяльності нормативам регулятора.

Ключові слова: фінансова стійкість, реструктуризація, процес управління фінансовою стійкістю, ефективність діяльності.

FINANCIAL STABILITY AS THE ULTIMATE GOAL OF RESTRUCTURING PROCESSES IN BANKS OF UKRAINE

The article considers the main directions of restructuring as a tool of achieving sustainable financial condition of banks in Ukraine. Described classification features of financial stability and defines its basic criteria, developed standalone mechanism of restructuring activities, based on a complex analysis of fundamental activities of the bank and compliance of regulations regulator.

Keywords: financial stability, restructuring the management of financial stability, efficiency.

Вступ. Процеси глобалізації, що мають місце на сучасному етапі формування світового економічного простору значною мірою зумовили проникність дестабілізуючих чинників до усіх світових економік, що і стало передумовою розгортання непередбачуваної за своїми проявами та характером перебігу нещодавньої глобальної фінансової кризи.

Її перебіг охопив практично усі країни світу, відобразивши нездатність багатьох банківських систем протистояти зростаючим обсягам негативно класифікованих активів та відтоку ресурсів, які, у свою чергу, спричинили до зниження фінансової стійкості та призвели до значних деструктивних змін в укладених правилах ведення банківського бізнесу.

Як наслідок це призвело до розширення обсягу загроз загострення кризової ситуації, що зумовило застосування неймовірних за обсягами та глибиною регуляторних заходів урядів та центральних банків цілої низки країн, що були спрямовані в першу чергу на відновлення, як внутрішньо державних, так і глобальних економічних процесів. Такими діями стали в основному регуляторні кроки, які активно і першочергово впроваджувалися державними інституціями країн світу для мінімізації наслідків кризових явищ, та були спрямовані на відновлення діяльності банківських і фінансових установ з метою стабілізації для відтворення ними фінансування реального сектору у протидії зниженню сукупного попиту і рецесії. Антикризова політика уряду та органів регулювання слугувала основою якісного і глибокого функціонального оновлення банківського сектору [1, с.26].

Через значну інтегрованість, не стала виключенням і банківська система України, що у період 2008–2010 років за умов присутності значної частки іноземного капіталу у значній мірі піддалась проявам даної кризи, що у кінцевому результаті і обумовило напрямки поширення дестабілізуючих чинників та визначило коло реструктуризаційних заходів, які стали передумовами для відновлення фінансової стійкості банків у межах банківської системи України та дозволили попередити повний колапс банківської системи України.

За даних умов досягнення фінансової стійкості та визначення найбільш прийнятних реструктуризаційних заходів є пріоритетним напрямом, який потребує детального дослідження та визначення найбільш прийнятних заходів для швидкого і якісного відновлення позицій банку на ринку за допомогою використання найбільш ефективних та раціональних реструктуризаційних механізмів та методів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Досягненню та формуванню фінансової стійкості банків, як однієї із основоположних кінцевих цілей проведення реструктуризаційних процесів у банках, присвячено значну кількість наукових праць, серед яких найбільш вагомими є праці Вовчак О., Гейця В., Данилишина Б., Дзюблюка О., Єрохіна С., Онищенко В., Рисіна В., Стефанишина А., Смовженко Т., Сугоняко О., Шаповалова А., Шелудько Н., Шпиґа Ф. та ін.

Проте незважаючи на значний обсяг наукових напрацювань, як вітчизняних так і зарубіжних науковців, питання дослідження особливостей проведення реструктуризаційних процесів у межах банківської системи України усе ще потребує подальшого розгляду з метою виокремлення найбільш дієвих підходів та максимально ефективних систем заходів, які дозволять здійснювати процес реструктуризації комерційного банку із найменшими наслідками для акціонерів, кредиторів, дебіторів та банківської системи України загалом на поточному етапі її функціонування.

Мета дослідження – виокремлення передумов та систематизація процесів визначення комплексу реструктуризаційних заходів, спрямованих на досягнення фінансової стійкості шляхом приведення основоположних показників та напрямків діяльності банку у відповідність до поточної ринкової ситуації.

Викладення основних результатів дослідження. Функціонування банківської системи України на сучасному етапі відбувається не тільки під значним тиском наслідків світової фінансової кризи 2008–2009 років, але й політичної нестабільності в Україні початку 2014 року та поточної нестабільної військової ситуації, яка, у свою чергу, призвела до погіршення низки позитивних зрушень, що були досягнуті у посткризовому періоді.

Комплексна дія окреслених дестабілізуючих чинників призвела до підвищення ризиковості діяльності, зменшення дохідності та збільшення кількості проблемної заборгованості у банківському секторі України, що, у свою чергу, було спричинене недооцінкою важливості дотримання фінансової стійкості та платоспроможності у докризовому періоді і переведенням акценту із стабільності діяльності на отримання надприбутків.

Як наслідок цього у кризовому та посткризовому періодах діяльності банківської системи України питання дослідження фінансової стійкості та платоспроможності було спрямоване на визначення ступеня надійності окремо взятого банку та визначення пріоритетних напрямів реструктуризації з метою приведення діяльності кожного з банків України у відповідність до нормативних вимог регулятора та поточної ринкової ситуації у банківському сегменті економіки.

Як зазначає І. М. Парасій-Вергуненко, фінансова стійкість банку — це головна умова його існування та активної діяльності. Вона формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів і оцінюється за допомогою як окремих показників, так і зведених комплексних показників, які лежать в основі рейтингових оцінок діяльності банків [2, с. 185].

Аналіз літературних джерел дає підстави зробити висновок, що категорії фінансової стійкості та платоспроможності у значній мірі визначають поточний фінансовий стан та слугують відправними точками у процесі визначення комплексу реструктуризаційних заходів задля досягнення фінансово стійкого та платоспроможного стану, як окремо взятого банку, так і банківської системи загалом.

На основі цього можна вважати, що банк є фінансово стійким, якщо за умов проведення виваженої прибуткової діяльності (із наявними надлишками ліквідності та створеними у потрібному обсязі резервами), він дотримується у своїй діяльності норм та вимог Національного банку України та має бажаний (відповідно до обраної стратегії) фінансовий стан [3]. Доречно зазначити, що фінансова стійкість банку залежить і від усіх аспектів його діяльності, проте має набір основоположних чинників, які визначають та забезпечують стійкість його діяльності. Саме вдале комбінування ліквідності, ризиковості, надійності та прибутковості діяльності банку є основоположними критеріями досягнення фінансово стійкого стану, що також дозволяє сформувати певний запас міцності для протистояння непередбаченим обставинам у діяльності банку.

У свою чергу, нестабільний фінансовий стан, що характеризується зменшенням рівня фінансової стійкості вітчизняних банків, згідно із дослідженнями В. Рисіна, може бути спричинений такими чинниками, як: зниження якості банківських активів; втратою довіри з боку вкладників; істотним падінням курсу національної валюти; зниженням ліквідності; зменшенням капіталізації банків; скорочення ресурсної бази банків; зростанням процентних ставок; збільшенням обсягів неповернутих валютних кредитів; складнощами із залученням нових інвестицій, зумовленого кризовими явищами на європейських фінансових ринках та зниження кредитних рейтингів значної частини українських банків [4, с. 29-30].

Комплекс управління фінансовою стійкістю комерційних банків здійснюється:

- на макрорівні, головним чином, шляхом впливу Національного банку України на діяльність комерційних банків, через регуляторні функції, що покладені на Національний банк, головними з яких є здійснення регулювання діяльності та виконання банківського нагляду через моніторинг економічних нормативів та дотримання нормативно-правового забезпечення здійснюваних банками операцій відповідно до положень Конституції України, Закону України “Про банки і банківську діяльність”, Закону України “Про Національний банк України”, інших законодавчих актів та нормативно-правових актів Національного банку України.

- на мікрорівні – через саморегулювання власної фінансової стійкості комерційним шляхом здійснення комплексної аналітичної роботи у банку, яка полягає у здійсненні заходів, заснованих на загально прийнятих методах та підходах з метою збору, накопичення, обробки та аналізу даних, що слугуватимуть основою для прийняття рішення про проведення тих чи інших поточних реструктуризаційних заходів або ж слугуватимуть індикаторами необхідності негайного застосування пакету антикризових реструктуризаційних заходів, що у значній мірі дозволяє попередити розгортання та деструктивну дію кризових чинників на ранніх етапах.

На основі комплексної оцінки результативності проведення заходів, щодо дотримання фінансової стійкості, поточна діяльність банку відображається трьома основними типами фінансової стійкості, які відображають стабільність його роботи:

- нормальна стійкість, яка характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, стабільною рентабельністю;

- нестійкий фінансовий стан, що характеризується затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі свої зобов'язання, низьким рівнем рентабельності тощо;

- кризовий фінансовий стан, який характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо [5].

Процес віднесення до кожної із категорій фінансової стійкості дозволяє надавати реальну і всебічну оцінку поточному стану банку за досягнутими результатами діяльності банку, виявити його сильні сторони та визначити конкретні шляхи оптимізації фінансового стану [7, с. 54].

У процесі аналізу першочерговими та такими, що дозволяють із високим ступенем імовірності діагностувати порушення фінансової стійкості є дії, пов'язані із визначенням відповідності поточних показників діяльності банків до нормативних показників, визначених Національним банком України. Такими показниками згідно із Постановою Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про регулювання діяльності банків в Україні», № 368 від 28.08.2001 р., зі змінами та доповненнями, є чотири групи нормативів: нормативи капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику та нормативи інвестування, невідповідність нормативним значенням яких свідчить про недотримання банком правил ведення бізнесу або нестабільної фінансової, управлінської чи внутрішньої банківської ситуації.

Окрім регулятивної функції, дані економічні нормативи виконують функцію мінімізації банківських ризиків шляхом обмеження у проведенні окремих банківських операцій, що, у зв'язку із необхідністю дотримання нормативів, сприяє проведенню керівництвом банку більш зваженої кредитної, валютної політики, господарської діяльності, змушує нарощувати резервні фонди та капітал.

Наступними, та не менш важливими етапами оцінки фінансової стійкості є кроки, спрямовані на дослідження процесу управління ризиками, що притаманні банківській діяльності із одночасним визначенням відповідності поточним реаліям організаційної структури ризик менеджменту у фінансово-кредитній установі. Одним із найважливіших у процесі даної оцінки є дослідження механізму та повноти формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку, дебіторської заборгованості та резервів від операцій з цінними паперами. Це, окрім індикації забезпечення стабільності діяльності для окремо взятого комерційного банку, дозволяє Національному банку України використовувати нормативи обов'язкового резервування як один із монетарних інструментів для регулювання обсягів грошової маси в обігу та управління грошово-кредитним ринком.

Дослідження цих показників дозволяє максимально ефективно визначити відповідність обраної стратегії діяльності комерційного банку поточній ринковій ситуації та у разі потреби сформулювати оптимальний план поліпшення діяльності враховуючи наявні показники за напрямками здійснюваних операцій, які базуються на основі:

- рейтингової системи оцінювання, метою якої є визначення за результатами тестування позиціонування банку на ринку фінансових послуг;
- розрахунку основних фінансових показників діяльності банків;
- індикаторів фінансової стабільності, розроблених НБУ на основі рекомендацій МВФ;
- проведення стрес тестувань [7].

Зауважимо, що на поточному етапі функціонування банкам доцільно здійснювати першочергові реструктуризаційні процеси у напрямі підвищення рівня капіталізації та достатності капіталу банків. Дана умова продиктована тим, що в умовах різкого зниження розмірів капіталу банків України (рис. 1) актуальним завданням для банків України стає збільшення обсягів та покращення якості капіталу, а також обмеження ризикової діяльності. Про зниження

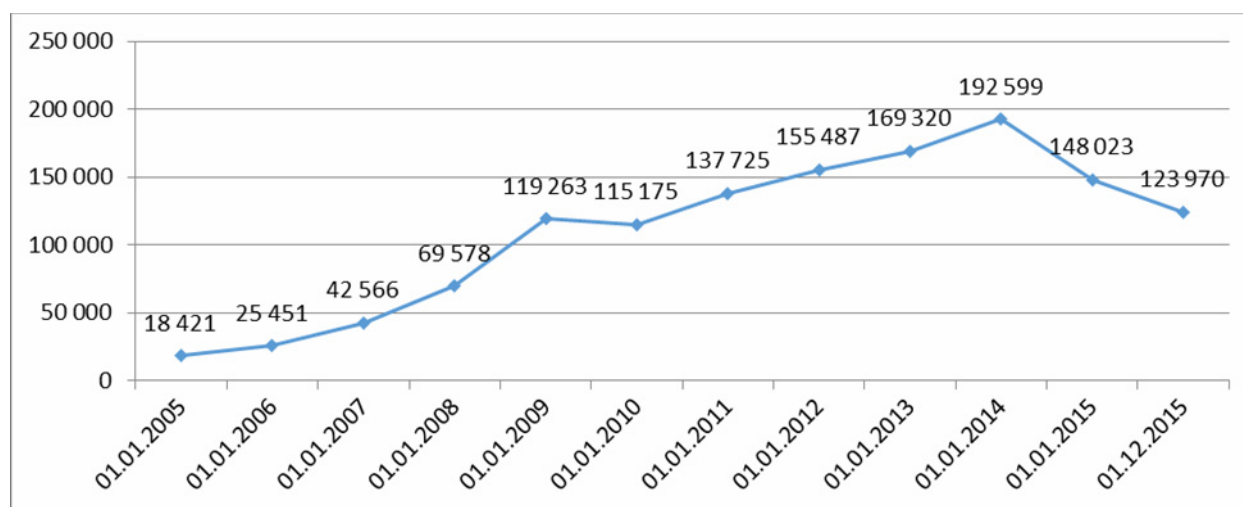

Рис. 1. Динаміка розміру сумарного обсягу капіталу банків України, у період з 01.01.2008 по 01.12.2015 рр. (млн грн.)
Джерело: www.bank.gov.ua [6]

Одночасно, підтримання ліквідності на достатньому рівні, як наслідок дотримання нормативів ліквідності шляхом підтримання на необхідному рівні обсягу високоліквідних активів із одночасним зниженням розбалансування активів і пасивів за строками, покращенням управління ризиком ліквідності та грошовими потоками призведе до підвищення фінансової стійкості та сприятиме підвищенню довіри до банків, що, у свою чергу, дозволить припинити відтік коштів.

Вжиття зазначених заходів безумовно сприятиме стабілізації фінансового стану банків, підвищенню ліквідності та платоспроможності і, як наслідок, стане передумовою для покращення позитивного впливу діяльності банків на розвиток економіки, через якісне та стабільне виконання комерційними банками покладених на них функцій.

Висновки. Дослідження відповідності дотримання банками України основоположних критеріїв фінансової стійкості на сучасному етапі функціонування банківської системи України обумовлене збільшенням обсягу дестабілізуючих чинників, спричинених наслідками світової фінансової кризи та погіршенням позитивних тенденцій, досягнутих у посткризовому періоді під впливом наслідків нещодавньої політичної кризи.

Тому, процес дослідження, формування та дотримання фінансової стійкості банку на сучасному етапі є основоположним чинником, що дозволяє шляхом проведення реструктуризаційних заходів зменшувати негативний вплив, як зовнішніх так і внутрішніх дестабілізуючих чинників задля створення передумов для подальшої стабільної та прибуткової діяльності.

Література

1. Шелудько Н.М. Реструктуризація банківського сектора в умовах світової фінансової кризи: міжнародний досвід і доцільність його використання в Україні / Н.М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 1. – С. 24–34.
2. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Парасій-Вергуненко І. М. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.
3. Прасолова С. П. Банківські операції : навч. посіб. та практ. / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко. – К. : "Центр учбової літератури", 2013. – 568 с.
4. Пацера М. М. Світова фінансова криза та її наслідки для банківської системи України / М. М. Пацера // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 28–33.
5. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с. – (Інституційні засади розвитку банківської системи України).
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.
7. Дзюблюк О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / Дзюблюк О.В. – Тернопіль, 2009. – 316 с.

Надійшла 10.12.2015; рецензент: д. е. н. Вовчак О. Д.